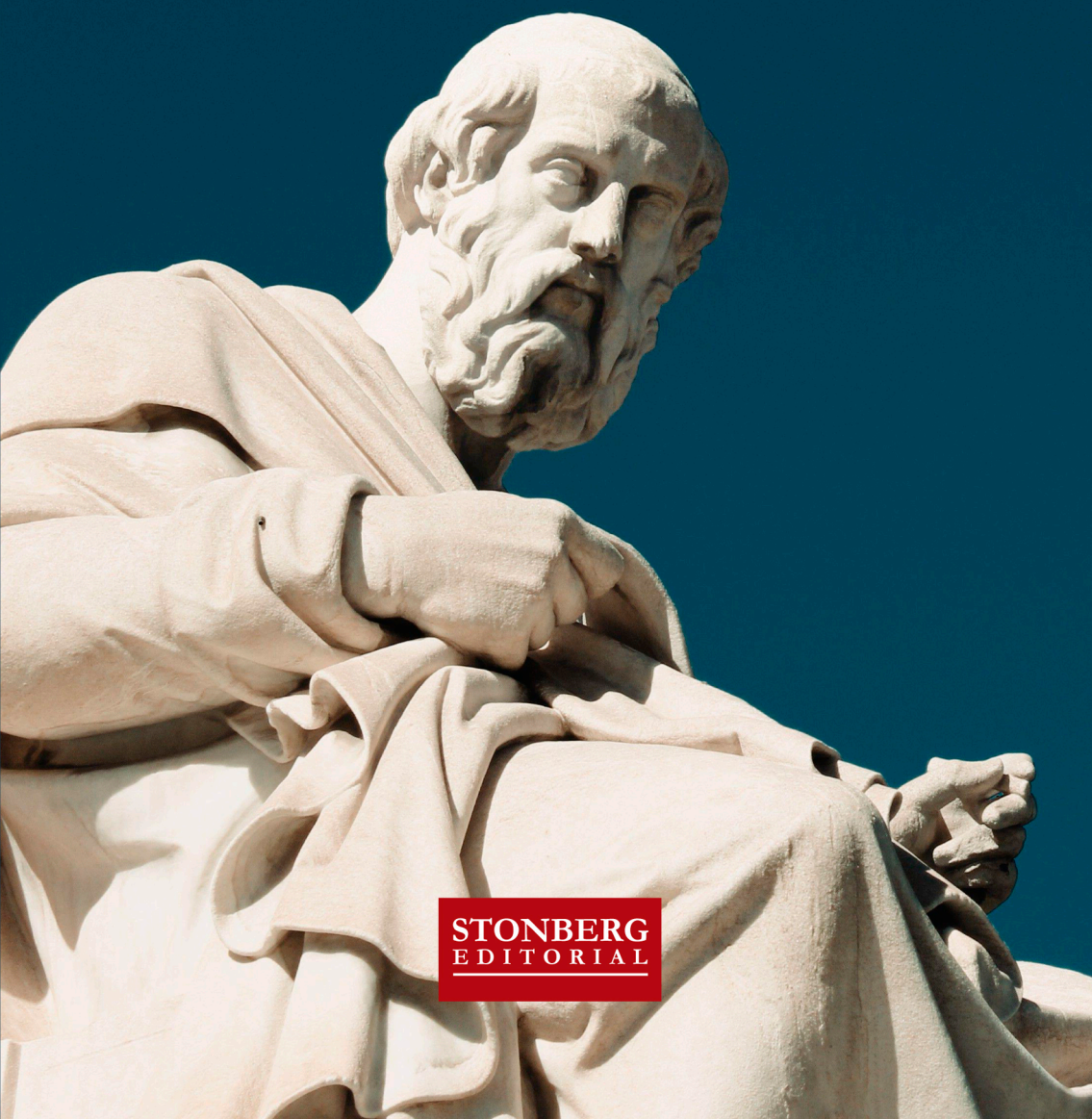

L'HOME A QUI DEIEN PLATÓ

Teresa Sallent

STONBERG
EDITORIAL

L'HOME A QUI DEIEN PLATÓ

Teresa Sallent Puigcercós

STONBERG
EDITORIAL

Primera edició: febrer 2026

© Teresa Sallent Puigcercós

© del pròleg: Ramon Camats.

© de les característiques d'aquesta edició: Stonberg Editorial
Gran Via de les Corts Catalanes 636 - 08007 Barcelona (Catalunya)

Tel. 933 175 412

stonberg@stonbergeditorial.com

www.stonbergeditorial.com

© de la imatge de la coberta: Thea Photography

ISBN: 979-13-991447-1-0

DIPÒSIT LEGAL: B 1942-2026

Cap part d'aquesta publicació,
inclòs el disseny de la coberta, pot ser reproduïda,
emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà,
ja sigui elèctric, químic, mecànic, òptic,
de gravació o de fotocòpia
sense permís previ de la marca editorial.

Al Max.

Llàgrimes perennes foren el destí que els Fats
fixaren des del naixement per a Hècuba i les dones troianes.
Però tu, Dió, havies construït un monument
de nobles accions quan els déus vessaren
les teves alades esperances damunt la terra.
Aquí jeus ara, en la terra ampla
de la pàtria, lloat pels ciutadans.
Dió, em feres embogir d'amor.

Epigrama de Plató dedicat a Dió.

L'HOME A QUI DEIEN PLATÓ

De Plató s'ha dit que tota la filosofia posterior no és més que un conjunt de notes a peu de pàgina de la seva obra. No anava gens desencertat Whitehead quan va escriure això perquè aquells que hem tingut l'ocasió o, millor, la vocació de llegir-lo sabem que ens les hem tingut amb un gegant del pensament que, amb l'enganyosa accessibilitat dels seus diàlegs, tracta les més serioses i complexes qüestions, que després han seguit ocupant les ments d'altres filòsofs i pensadors dels més diversos àmbits, fins a l'actualitat mateixa.

Aquest llibre no és una biografia típica, no ho pot ser perquè Plató fou un filòsof i, per tant, la seva vida no consistí només en fets i experiències, sinó en pensaments que parcialment se n'hi originaren, però que acabaren essent independents. Els primers poden ser fàcilment narrats, però els segons han de ser explicats o interpretats. Per això, l'autora no pretén pas descriure amb fidelitat la història d'un personatge il·lustre el nom del qual fins i tot els llecs en filosofia han sentit algun cop. Però al capdavant sí que és una biografia, ni que sigui perquè recorre amb encert tots els topants coneguts de la vida del filòsof omplint-los de vida amb la seva imaginació però sense traïr l'essencial de la història.

De Plató, què en sap qui no ha estudiat filosofia? Ben segur el primer que respondria, si fos interpel·lat, és allò de: «Oi que té a veure amb Sòcrates, aquell que deia que només sabia que no sabia res?» o «D'aquest me'n recordo, el vam estudiar a classe, és el del Mite de la caverna i de la Teoria d'Idees, que deia allò del cavall

ideal, o de la taula ideal, i que els cavalls d'aquí eren còpies de les del Món de les Idees, i també recordo que criticava els sofistes». Un altre potser diria: «Sí, recordo que ens van explicar la *República*, on manaven els filòsofs...». I encara un altre respondria: «Que té alguna cosa a veure amb l'amor platònic?», i no aniria desencaminat del tot, car l'amor és un dels grans temes de la filosofia, per bé que pocs cops en el sentit contemporani d'ensucrat amor romàntic.

Teresa Sallent, ens presenta un Plató que, per primer cop, parla en primera persona i no a través de personatges interposats. És un Plató que, sense disfresses, es despulla de les múltiples màscares darrere les quals s'ha amagat, començant pel nom. En efecte, amb el títol, ben pensat: *L'home a qui deien Plató*, Sallent ja insinua el que després fa confessar al personatge: que el seu nom és un mot o renom, un qualificatiu per a les seves espatlles amples de gimnasta; alt, robust, malgirbat, com es presenta a si mateix. Una figura que només contrasta, per l'alçada, amb la del seu mestre Sòcrates, aquest ja decididament lleig. Però tant l'un com l'altre, per usar una imatge, se'ns presenten com les estàtues dels sàtirs que els escultors de l'època tenien als seus tallers. Unes estàtues que representaven uns éssers amb poca gràcia, però que, com nines russes, podien obrir-se, mostrant el que al seu interior s'ocultava: l'estàtua d'un déu.

És per admiració a Sòcrates que tenim el filòsof Plató. Fou ell qui li inspirà el desig de saber, la preocupació per la justícia, o millor, l'afany de trobar allò que tenen en comú els actes que anomenem justos, o pietosos, o bells. És pel desig de saber, en grec «Filosofia» és literalment «amor al saber», que Plató estudiarà amb Cratíl el pensament d'Heràclit, amb Àrquitas el de Pitàgores i, pel desig d'ensenyar tot l'après que fundarà l'Acadèmia, la primera universitat que mai s'ha vist. De la mà de Sòcrates seguirem les peripècies d'Ate-nes durant la Guerra del Peloponès i la participació que hi va tenir Plató, l'ensulsiada de la ciutat i l'ascens de Crícias, el seu oncle, a la

indignitat de tirà de la ciutat. Crícias, germà del pare de Plató, havia destinat el seu nebot a la política, com corresponia al rebrot d'una família aristocràtica, però no aconseguí seduir-lo i allunyar-lo de la filosofia en la qual l'havia iniciat Sòcrates, sinó més aviat fer-lo conscient de la dificultat de governar amb justícia.

Un bon dia, un amic filòsof, tractant de justificar el que ell mateix jutjava la seva entrada en política, encara que fos per la porta de la intel·lectualitat més o menys orgànica, em va dir: «Algun dia havia de fer el meu viatge a Sicília». La referència als viatges de Plató per intervenir com a conseller a les corts dels tirans Dionís el Vell i Dionís el Jove mereix convertir-se en una expressió comuna per a referir-se al «pas endavant» que fan tants intel·lectuals en comprometre's políticament. Epicur no ho recomanava pas: el filòsof s'ha d'abstenir de participar en política perquè aquesta no garanteix la felicitat, ni la pròpia ni la col·lectiva, i perquè limita la necessària llibertat i autosuficiència, i a més obliga al servilisme. Si li pogués respondre, Antonio Gramsci li llençaria a la cara la frase: «Odio gli indifferenti», odio els indiferents que no es comprometen perquè viure vol dir prendre partit; indiferència i abúlia, parasitisme i covardia no són vida, són el pes mort de la història. Entre un i l'altre, però, no crec que Plató li fessin més peça els casos de Jean-Paul Sartre, Martin Heidegger o d'Ernst Bloch entre tants altres, que sota l'encís de la revolució i fins i tot de la justícia, van tancar els ulls davant les atrocitats que cometien aquells a qui defensaven amb la ploma i el pensament.

A la novel·la de Teresa Sallent no hi trobem només història de la Grècia, la seva filosofia i la seva política, també hi trobem elements socials tan importants com la consideració de la condició femenina: Potone, germana de Plató, privada d'educació, destinada al matrimoni i que, un cop casada, resta condemnada al gineceu. Com a contrast, Plató permet l'entrada de dones a la seva Acadèmia ate-

nenca, igual que a la seva República ideal. També hi trobem, a través de la vida i la filosofia de Plató, el tema de la sexualitat i de l'amor, i ens adonem de la distància que encara ens separa dels grecs quant a respecte i tolerància. Quant de mal ha fet a Europa una religió que considera dolent i pecaminós tot el que fa referència al cos, als seus plaers i a les seves passions! Què diferent hauria estat si la imatge dels andrògins que Aristòfanes explica al *Convit*, —també escrit per Plató—, per lloar Eros hagués prevalgut pel damunt de l'ascètica posterior! I, és clar, també de la mà del seu pensament hi trobem el tema religiós, des de la crítica a la mitologia i els poetes que descriuen els defectes dels déus alhora que juguen amb les supersticions de la gent fins a la paradoxa de la idea final segons la qual l'ateisme ha de ser castigat amb la mort; paradoxa doble perquè sembla donar per bona la condemna per impietat de Sòcrates, per qui tot va començar.

Ja he dit més amunt que la novel·la es presenta com una autobiografia de Plató. Aquest és un exercici literari agosarat i alhora temptador. Quan escric això tinc presents altres provatures recides, com *Les memòries d'Adrià*, de Marguerite Yourcenar o Borja Papa, de Joan Francesc Mira, que retraten sengles homenots, per dir-ho amb el vocabulari del nostre Josep Pla. Però també tinc present la més recent novel·la *Un amor sense món*, sobre la relació dels filòsofs Hannah Arendt i Martin Heidegger, per adonar-me de la dificultat de narrar, alhora, la vida i els pensaments dels filòsofs. Per això em mereix molt de respecte aquesta obra que aquí presento, i espero que al lector d'aquestes línies li passi el mateix.

Ramon Camats.
Dr. en Filosofia i assagista

PRIMERA PART

Albada

CAPÍTOL 1

Estic postrat al llit; morint-me. Cerco, nostàlgic, la figura triomfant d'Eros. De marbre. És a la vora d'un doll d'aigua. Les ales esteses, unes cames fibroses, un pit inflat de vanitat, unes mans que conviden a atènyer-les i una mirada evasiva i distant. L'Amor congratulant-se en la pròpia imatge. Com un fruit saborós, els homes no deixen de perseguir-lo, però la recerca es fon a les mans. Tots els fruits es marceixen i acaben podrint-se. El temps a la terra és fugisser, la il·lusió, però, no deixa de bategar; els homes segueixen creient en ell, com si es tractés del sí definitiu a la vida, que, finalment, vencerà la mort. Cada dia, una filagarsa de llum del primer matí s'inclina sobre l'estàtua i la fa més desitjable encara.

Un esclau obre amb sigil la porta. Carrega una safata amb medicaments i els deixa sobre la tauleta de marbre. La flaire acre del meu cos inunda l'atmosfera. El silenci només l'amorteixen les petjades delicades del servent i el meu respir inquiet. Perles de suor em rodolen pel front. L'esclau les treu dolçament amb un mocador de lli blanc. El cabell nivi cau esbullat sobre les meves espatlles. La barba, no cuidada des de fa dies, té engrunes de menjar. Com una teranyina, el meu rostre està solcat d'arrugues. Tens i contrafet. No em costa gens imaginar-me l'entrecella formada per dues profundes línies verticals ni els ulls esporuguits i vidriosos, coberts amb un tel blanquinós, que no hi veuen. Només, amb espurnes de lucidesa, miren cap a l'interior.

Fragments de records. Fragments caòtics que només són visibles en un mirall deformat. Apareixen com llambregades en el cos de la ferida memòria. Amb lentitud, els destrio, els ordeno, hi aprofundeixo i lluito per teixir quelcom bell de la meva existència. A la manera d'un camperol que llaura la terra fins a fer-la fèrtil.

D'aquest cúmul clarobscur d'idees, paraules memoritzades, sensacions, emocions i imatges, en vull destriar una que sobresurt, emergeix del pou amb claredat. És la imatge d'un home baix, extremadament lleig, rabassut i pobrament vestit: Sòcrates. De cara rodona i ample, galta plè. Cabells enrinxolats que no amaguen la més que evident calvície, barba hirsuta i bruta, nas que sembla fet a cops de puny i uns ulls marró clar massa sortits. En vida, es distanciava molt del típic professor de retòrica: ben pentinat, d'aspecte cuidat i amb un saber estar que agraïen els alumnes. Ni tan sols es rentava gaire sovint.

Escassegen paraules per descriure el tomb existencial que vaig experimentar en conèixer-lo. Abans, la meva ànima estava torturada. Torturada fins a la medul·la pels avatars de la guerra. Instigat pel meu oncle Crícies, el meu futur era la política. Però no m'hi veia amb cor. Sòcrates va aixecar una teia càlida enmig d'aquella foscor i profetitzà un demà més prometedor per a la polis i per a mi. No només era allò que deia, ni els pensaments que s'esmerçava en transmetre, sinó tot ell; el seu cos resplendia.

Jo era un jove de família aristocràtica. D'uns vint anys. De nom, Aristocles. Plató és un mot que em va posar el mestre de palestra per les meves amples espatlles. Juntament amb una gran alçada i una complexió robusta, convertien el meu cos en un tot malgirbat. La impressió s'accentuava pel caminar matusser i poc elegant. Tot plegat feia que la gent concebés idees equivocades sobre la meva persona. Però el meu rostre, de jove, era agradable. Cara i front amples,

nas recte amb una base que s'eixamplava força, llavis fins, perfilats i uns pòmuls pronunciats. Cabells encrespats i negres. Solia dur una barba ben cuidada segons el costum d'aleshores. Els ulls eren d'un marró fosc del tot comú. Contenien una sensibilitat malaltissa que es retreia cap a ella mateixa i una modèstia que també era palesa en la veu, baixa i gutural. O sigui, un noi que no atreia físicament gaire, però delerós per agradar. Amb la sola presència de Sòcrates, aquesta set creixia.

Érem als inicis de la primavera. Feia poc que havia sortit el sol. Les merles refilaven entre el brancatge i un rierol feia córrer les seves aigües sobre el prat curull de gallarets. Sota un plataner, ens estàvem asseguts Adimant i Glaucó, els meus dos germans, Teògenes amb altres joves i jo mateix. Mostrant-se altiu, malgrat les vestimentes humils, o potser per això, hi havia Sòcrates.

—No es tracta que jo us ensenyi res —va exclamar amb veheència. Les seves paraules sonaven com a falsa humilitat. Mentre ho deia, escapçava un bri d'herba.

—De què es tracta, doncs? —va etzibar el meu germà Adimant, embravit i amb cert deix sarcàstic—. Tenia ànims de provocar perquè aquell home li causava recel.

Com a resposta, un somriure.

—Ara i aquí... no gaire lluny de nosaltres, s'està lliurant una batalla. —començà el mestre— Grecs contra perses, gairebé germans entre si, es maten. Malgrat tot, sobre la superfície violenta i atzarosa d'aquests fets, hi ha alguna cosa més...

Vaig aguditzar l'oïda.

—Ja ho deien els nostres predecessors. Batega la naturalesa... batega la naturalesa l'alè diví de la qual dona vida a tots els éssers. Hem despertat de la letargia hivernal i ens somriu la primavera. El cicle del néixer i del morir... I aquest món circular, ple de màgia,

obeeix a una harmonia. Una harmonia oculta. L'home és una baula més d'aquest món. Fins aquí, no us he dit res de nou.

Núvol de silenci. Només se sentia el rierol. Eren paraules conegudes però formoses.

—Ara us diré una cosa que us provocarà el riure. —va xiuxiuejar enjogassat—. Jo tinc el mateix ofici que la meva mare. Soc partera.

Tres o quatre nois s'enriolaren. Jo em vaig reprimir per por que deixés de parlar. Ningú sabia si calia prendre-se'l seriosament.

—Us ho dic de veritat —va sermonejar—. Hem dit ja que l'home és una baula més de la naturalesa. Hi ha en ell la perfecció com hi és en totes les coses. Com la natura, canvia. Com la natura, en essència és el mateix. L'objectiu és conèixer això comú. —Va romandre una estona en silenci i continuà: —Es podria dir que la meva mare era una ignorant. Malgrat això, va adquirir la destresa de captar el ritme natural dels naixements. La criatura dintre el ventre de la seva mare està plenament formada. Només necessita l'ajuda d'alguna traçada ignorant per encarnar el misteri i la criatura obre llavors els ulls al món... Jo ajudo a infantar nocions. Nocions que, de fet, ja són a la ment de nosaltres. Tan sols cal treure-les a la llum. Moltes coses són bones, belles i justes. Però, què és el que fa que totes les coses bones siguin bones? Que totes les coses belles siguin belles? Que totes les coses justes siguin justes? Aquestes nocions, tretes a la llum, són la resposta. Només cal que us n'adoneu. Jo soc la partera, que ajuda a fer-les sorgir. El que coneix les nocions, actua amb honestedat. I això el fa feliç. Només la ignorància és la causa de tots els mals.

Me l'escoltava amb fruïció. La melangia que m'embargava des de feia anys s'anava diluint a poc a poc i deixava lloc a un febril entusiasme no exempt d'ingenuïtat. Bevia un licor dolç. Era possible sortir de la immundícia moral que havia ocasionat la guerra?

Que diferent sonava això de les dissertacions d'en Cràtil!

El recordava. Un petit home rabassut, de cabells negres i somriure lleuger. Quan parlava del seu mestre, l'enigmàtic Heraclit, arrufava una mica les celles, alhora que feia una ganyota de satisfacció. Dos anys abans de la meva trobada amb Sòcrates, havíem conversat en una de les platges properes al port del Pireu.

El cel semblava plom. Queien gotes de pluja anunciant tempesta. A penes es distingia l'horitzó. Les ones del mar sacsejaven amb violència les roques i l'arena de la platja. Un fort vent esperonava el moviment tumultuós. Si no fos pel resguard en què ens trobàvem, hauria sentit una mena de frisança.

Malgrat la simplicitat de les paraules de Cràtil, copiades del mestre, em va semblar que acabava de sentir la veritat en majúscules. Es reafirmava amb el moviment de les aigües. Però el món d'Heraclit era dur, feixuc. Ben bé com la constant batalla que destruïa la ciutat. La perpètua lluita sense vencedors ni vençuts; el moviment constant i sempre caòtic de les forces de la naturalesa. El món dels homes sense timó ni àncora. Sense definir-se res per si mateix, si més no, només per la negació del seu oposat. Res igual, excepte la idea de canvi; un canvi sempre omnipresent. Vaig esgarriar-me.

Durant massa temps, havia cregut en la doctrina heraclitiana. El pessimisme que la nodria feia joc amb el meu esperit. Malgrat tot, desitjava intensament el sagrat regal que em permetés desprendre-me'n. I a la fi, el vaig trobar.

STONBERG
EDITORIAL
